

مروری بر روابط تجاری تاجیکستان

تهیه، تنظیم و گردآوری: مهدیه اسکافی

مقدمه:

تاجیکستان با نام رسمی جمهوری تاجیکستان کشوری محصور در خشکی در آسیای مرکزی است. مساحت آن ۱۴۴ هزار کیلومتر مربع و جمعیت آن ۹۷۵۰۰۶۵ نفر برآورد شده است.

دوشنبه پایتخت و بزرگترین شهر این کشور است. این کشور از جنوب با افغانستان، از غرب با ازبکستان، از شمال با قرقیزستان و از شرق با چین همسایه است. این کشور توسط دهلیز واخان در افغانستان، از پاکستان جدا شده است. تاجیکها اکثریت قومی در این کشور را تشکیل می‌دهند و سرزمین تاریخی تاجیک در تاجیکستان امروزی و همچنین در بخش‌هایی از افغانستان و ازبکستان قرار دارد.

حقیقت این است که رویکردهای اقتصادی کشور تاجیکستان در زمینه کشاورزی بسیار محدود بوده که امروزه کشاورزی در این کشور نیز رشد ۲ درصدی داشته است. تحصیل و فضای تحصیلی در کشور تاجیکستان بسیار مهم است و رشد مهارت‌های علمی در دانشگاه‌های این کشور یک برگ برنده محسوب می‌شود.

تاجیکستان پنبه است، در واقع پنبه مهمترین محصولات کشاورزی این کشور است که در سال‌های اخیر روند اقتصادی خوبی رسیده است. در تاجیکستان تنوع مواد معدنی زیادی دیده می‌شود و اما از نظر حجم وضعیت محدودی دارد. این کشور از نظر منابع نفتی کمتر از سایر کشورها است و با کشورهای هلند و ترکیه و ایران در داد و ستدهای

وضعیت تولید ناخالص داخلی تاجیکستان در بین کشورهای آسیای مرکزی کمتر است اما روند اقتصادی این کشور به نسبت سایر کشورها بهتر است. این کشور کوهستانی است و این رویه سبب شده است که تنها ۷ درصد از خاک این کشور مورد استفاده قرار بگیرد. یکی از محصولات اقتصادی بسیار خوب در

مردم تاجیکستان از پوشش بسیار زیبایی استفاده میکنند و حجاب کشور تاجیکستان بسیار پوشیده و شاد است، استفاده از لباس‌های زیبا و همین‌طور پیراهن‌های بلند در این کشور بسیار دیده می‌شود. لباس‌های سنتی بخشی از پوشش مردم تاجیکستان محسوب می‌شود و از این نظر بسیار مشابه با مردم ایران هستند.

جدول ۱- مروری بر فاکتورهای اقتصادی مهم تاجیکستان

تاجیکستان	
GDP	۱۰/۴۹ میلیارد دلار
تورم	٪۶
حداقل دستمزد ماهیانه	۲۰۳ دلار
نرخ بیکاری	٪۷/۸
ارزش پول معادل ۱ دلار آمریکا	۱۰/۹۵ سومونی (somoni)
شاخص HDI	۰/۶۰۸

جدول ۲- مروری بر فاکتورهای اقتصادی مهم تاجیکستان

ایران	
GDP	۳۸۸ میلیارد دلار
تورم (۲۰۲۱)	٪۴۳/۴
حداقل دستمزد ماهیانه	۶۲۸ دلار
نرخ بیکاری	٪۱۱
ارزش پول معادل ۱ دلار آمریکا	۳۷۰,۰۰۰
شاخص HDI	۰/۷۷۴

جدول ۳- جایگاه تاجیکستان در تجارت جهانی

۲۰۲۲	۲۰۲۱	۲۰۲۰	۲۰۱۹	۲۰۱۸
۲۵	۲۲/۴	۱۷/۷	۱۹	۱۹/۶
۵/۱	۴/۲	۳/۱	۳/۳	۳/۱
۲۴/۴	۲۲/۱	۱۷/۴	۱۸/۷	۱۹/۳
۲/۳	۱/۷	۱/۳	۱/۱	۱

جدول ۴- مهم‌ترین کالاهای صادراتی تاجیکستان در سال ۲۰۲۲ از صادرات کل این کشور

صادرات کل: ۲/۳ میلیارد دلار	
۲۶- سنگ فلز، جوش و خاکستر	٪۳۱/۳۸
۷۱- مروارید طبیعی یا پرورده	٪۳۰/۷۹
۵۲- پنبه	٪۱۰/۷۲
۷۶- آلومینیوم و مصنوعات آن	٪۷/۴۵
۲۷- سوخت‌های معدنی	٪۵/۰۲
۸۱- سایر فلزات معمولی	٪۴/۴
۲۵- نمک، گوگرد، خاک و سنگ، گچ، آهک و سیمان	٪۲

صادراتی است به طوری که آلومینیوم و برق و پنبه و میوه و سبزیجات از بخش‌های اقتصادی بسیار مهم در تاجیکستان محسوب می‌شود.

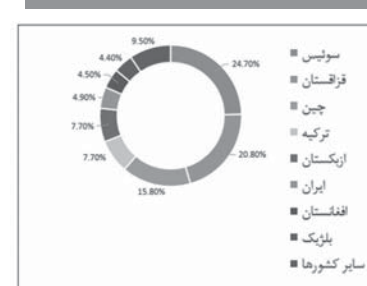
این کشور با ازبکستان و روسیه نیز داد و ستدهای مالی خوبی دارد.

تاجیکستان، کشوری فقیر و کوهستانی است که اقتصاد آن عمدتاً استخراج مواد معدنی، فرآوری فلزات، کشاورزی است.

جنگ داخلی ۱۹۹۲ - ۱۹۹۷ به شدت به زیرساخت‌های اقتصادی ضعیف آسیب رساند و باعث کاهش شدید تولیدات صنعتی و کشاورزی شد.

امروزه، تاجیکستان یکی از پایین‌ترین تولید ناخالص داخلی سرانه را در میان ۱۵ جمهوری شوروی سابق دارد.

تاجیکستان تقریباً ۷۰ درصد مواد غذایی خود را وارد می‌کند. منابع معدنی شامل نقره، طلا، اورانیوم،

شکل ۱- ترکیب تجاری تاجیکستان در صادرات کل سال ۲۰۲۲

جدول ۵- مهم‌ترین کالاهای صادراتی تاجیکستان در سال ۲۰۲۲ از صادرات کل این کشور	
واردات کل: ۱۵ میلیارد دلار	
۲۷- سوخت‌های معدنی	٪۱۹/۰۶
۸۷- وسایل نقلیه زمینی غیر از تانک‌های رول‌رولر	٪۱۷/۸۷
۸۴- ماشین‌آلات و دستگاه‌های مکانیکی	٪۱۶/۶۷
۱۰- فلزات	٪۱۰/۰۸
۷۲- چین، آهن و فولاد	٪۶/۴۷
۸۵- ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی	٪۴/۲
۴۴- چوب و اشیای چوبی	٪۲/۱۵

آنتیموان و تنگستن است. صنعت عمدتاً متشکل از کارخانه‌های کوچک منسوخ در فرآوری مواد غذایی و صنایع سبک، تأسیسات قابل توجه نیروگاه‌های آبی و یک کارخانه بزرگ آلومینیوم است که در حال حاضر بسیار کمتر از ظرفیت آن کار می‌کند.

* اقتصاد تاجیکستان در مقایسه با ایران

تاجیکستان اقتصاد ضعیفی دارد و مقدار GDP آن در طی ۵ سال اخیر با رشد ۳۵ درصدی به حدود ۱۰ میلیارد دلار رسیده است.

در دوره کرونا اقتصاد این کشور تحت تاثیر زیادی قرار گرفت. در حال حاضر میزان تورم در تاجیکستان ۶ درصد گزارش شده است.

از جمعیت ۹ میلیونی این کشور، حدوداً ۲/۵ میلیون نفر نیروی کار هستند و حداقل دستمزد ماهیانه آنها ۲۰۳ دلار است.

با این شرایط نرخ بیکاری تاجیکستان برابر ۷/۸ درصد است. پول تاجیکستان سومونی نام دارد و هر ۱۰/۹۵

شکل ۲- ترکیب تجاری تاجیکستان در صادرات کل سال ۲۰۲۲

سومونی معادل ۱ دلار است.

در مقایسه با ایران و در نظر گرفتن جمعیت هر دو کشور، تاجیکستان به طور کلی اقتصاد ضعیف‌تری دارد و تنها ارزش پول و نرخ تورم آن نسبت به ایران در وضعیت بهتری قرار دارد.

مردم ایران از لحاظ امید به زندگی، تحصیلات و شاخص‌های درآمد سرانه در وضعیت بهتری نسبت به مردم تاجیکستان قرار دارند.

* مروری بر تجارت جهانی تاجیکستان

پیشتر ذکر شد که تاجیکستان دارای اقتصاد فقیری است؛ بنابراین تجارت بین‌المللی آن ارزش بسیار اندکی در مقایسه با کشورهای همسایه خود دارد. در راستای بررسی تجارت جهانی این کشور، جدول شماره ۳، ارزش تجارت بین‌المللی این کشور را نسبت به کل تجارت جهانی نشان می‌دهد.

رتبه تاجیکستان در سال ۲۰۲۲ در بین کشورهای وارد کننده جهان، ۱۳۸ و رتبه آن در بین کشورهای صادر کننده ۱۳۹ میباشد. به طور کلی سهم این کشور در واردات و صادرات جهان بسیار کم ۰/۰۲ درصد است. صادرات تاجیکستان شامل محصولات معدنی، مروارید، فلزات معمولی و پنبه می‌شود. صادرات قابل توجه پنبه در این کشور تجارت نساجی را در جایگاه چهارم صادرات تاجیکستان قرار داده است.

حدود ۴۵ درصد مقاصد صادراتی کشور تاجیکستان، سوئیس و قزاقستان هستند. چین، ترکیه و ازبکستان از دیگر شرکای تجاری تاجیکستان در صادرات محسوب می‌شوند.

جدول ۶- آمار بازار پنبه تاجیکستان در سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۳

سال	مساحت	تولید	کشت
۲۰۱۴/۲۰۱۳	۱۹۰	۹۷/۹۸	۵۱۶
۲۰۱۵/۲۰۱۴	۱۷۵	۱۰۶/۹۰	۶۱۱
۲۰۱۶/۲۰۱۵	۱۵۰	۸۹/۹۲	۵۹۹
۲۰۱۷/۲۰۱۶	۱۶۵	۹۳/۶۲	۵۶۷
۲۰۱۸/۲۰۱۷	۱۸۵	۱۲۴/۱۰	۶۷۱
۲۰۱۹/۲۰۱۸	۱۸۰	۹۰/۳۶	۵۰۲
۲۰۲۰/۲۰۱۹	۱۸۰	۱۲۷/۳۷	۷۰۸
۲۰۲۱/۲۰۲۰	۱۶۰	۹۹/۰۶	۶۱۹
۲۰۲۲/۲۰۲۱	۱۷۰	۱۰۳/۴۲	۶۰۸
۲۰۲۳/۲۰۲۲	۱۷۰	۱۰۴/۵۱	۶۱۵
۲۰۲۴/۲۰۲۳	۱۷۰	۱۰۸/۸۶	۶۴۰
میانگین ۵ سال اخیر ۲۰۱۸/۱۹ - ۲۰۲۲/۲۳	۱۷۲	۱۰۴/۹۴	۶۱۰
درصد تغییرات ۵ سال اخیر	-۱٪	۵٪	۴٪

جدول ۷- آمار ارزش صادرات کالای نساجی در تاجیکستان در ۵ سال اخیر بر حسب میلیون دلار

محصول صادر شده	کد تعرفه	۲۰۱۸	۲۰۱۹	۲۰۲۰	۲۰۲۱	۲۰۲۲
ابریشم	۵۰	۱/۱	۰/۹	۰/۵	۱/۵	۰/۳
پشم	۵۱	-	-	-	-	۰/۱
پنبه	۵۲	۲۰۴	۱۸۲	۱۷۳	۲۵۶	۲۴۹
الیاف مصنوعی یکسره	۵۴	-	-	-	-	۰/۱
فرش و کفپوش	۵۷	۰/۲	۰/۳	۰/۱	-	۰/۱
پارچه حلقوی	۶۰	-	-	-	-	۰/۴
پوشاک (کشیف)	۶۱	۰/۴	۰/۷	۰/۶	۱/۸	۱/۶
پوشاک (غیرکشیف)	۶۲	۱۹	۱۵	۱۷	۱۸	۲۱
سایر منسوجات آماده	۶۳	-	۰/۱	۳/۷	۰/۷	۳/۶

(MoU) با وزارت کشاورزی تاجیکستان به منظور تقویت مشارکت آنها و حمایت بیشتر از تولید پنبه پایدارتر در سراسر کشور آسیای مرکزی امضا کرده است. تاجیکستان اولین کشور در آسیای مرکزی است که با طرح پنبه بهتر همکاری می کند. با افزایش همکاری، توسعه تولید پنبه پایدارتر را با تمرکز بر نتایج زیست محیطی و اجتماعی در اولویت قرار خواهد گرفت.

به طور قابل توجهی، بهبود کیفیت الیاف پنبه، رفاه کشاورز و پایداری کلی کشاورزی مورد توجه است. برنامه BETTER COTTON در تاجیکستان قبلاً نتایج را در فصل ۲۰۱۲ / ۲۰۲۰ نشان داده است. به طور مثال، استفاده از کود مصنوعی در بین کشاورزان BETTER COTTON، ۶۲ درصد کمتر از سایر کشاورزان بود و عملکرد پنبه آنها ۱۵ درصد بیشتر بود.

به طور کلی تاجیکستان در ماه‌های آوریل و می عملیات کاشت پنبه را انجام می دهد و از اواخر سپتامبر تا آخر نوامبر، عملیات برداشت رخ می دهد. بازار پنبه تاجیکستان در سال‌های ۲۰۱۳ تا اکنون در جدول ۶ آورده شده است. در این جدول آمار زمین‌های متعلق به کشت پنبه برحسب ۱۰۰۰ هکتار، میزان تولید برحسب هزار تن و میزان کشت پنبه برحسب کیلوگرم بر هکتار، آورده شده است.

جدول ۹- آمار ارزش واردات کالای نساجی در تاجیکستان در ۵ سال اخیر بر حسب میلیون دلار

کد تعرفه	۲۰۱۸	۲۰۱۹	۲۰۲۰	۲۰۲۱	۲۰۲۲
ماشین وارد شده					
ماشین آلات اکستروژینگ، کتیش، تکسچرینگ یا برش الیاف مصنوعی	۸۴۴۴	۲/۱	-	-	-
ماشین آلات ریسندگی، دولانگی یا نخ تابی و سایر ماشین آلات تولید نخ	۸۴۴۵	۱/۸	۵/۹	۲	۳
ماشین آلات ماشین‌های بافندگی تار-پودی	۸۴۴۶	۲/۴	۲/۳	۲	۱/۴
ماشین آلات ماشین‌های بافندگی حلقوی	۸۴۴۷	۰/۲	۱/۶	۲/۱	۲/۸
ماشین آلات و دستگاه‌های کمکی برای سایر ماشین‌های نساجی	۸۴۴۸	۱/۱	۱/۵	۱/۳	۳/۴
ماشین آلات و دستگاه‌های ساخت یا تکمیل نمد و بی‌بافت‌ها	۸۴۴۹	-	-	-	-
ماشین آلات و دستگاه‌ها برای شستن، پاک کردن، چلانیدن، خشک کردن، اتو، پرس، سفیدگری، رنگرزی، آهارزنی، تکمیل، آغشتن نخ، پارچه‌ها یا کالای آماده	۸۴۵۱	۱/۹	۰/۸	۰/۸	۲/۵

کشورهای همسایه یعنی روسیه، قزاقستان و چین وارد تاجیکستان می شوند.

* تجارت نساجی تاجیکستان

BETTER COTTON، یکی از بزرگترین ابتکارات پایداری پنبه در جهان، یک یادداشت تفاهم

در خصوص واردات کالا، محصولات معدنی، وسایل نقلیه، ماشین‌آلات مکانیکی، فلزات معمولی، چوب و اشیای چوبی و غلات، ۶ محصول عمده وارداتی کشور تاجیکستان هستند.

صنعت نساجی حدود ۱۲ درصد از کل واردات این کشور را تشکیل می دهد. این کالاها عمدتاً از

جدول ۱۰- آمار صادرات نساجی ایران به کشور تاجیکستان در سال ۱۴۰۱

کد تعرفه	شرح کالا	ارزش دلاری
54023400	نخ تکستوره از پلی پروپیلن آماده نشده برای خرده فروشی غیر از نخ دوخت همچنین تک رشته از پلی پروپیلن کمتر از ۶۷ دسی تکس	605,916
54024800	نخ تکستوره از پلی پروپیلن آماده نشده برای خرده فروشی غیر از نخ دوخت همچنین تک رشته از پلی پروپیلن کمتر از ۶۷ دسی تکس	9,428
54026300	نخ تکستوره از پلی پروپیلن آماده نشده برای خرده فروشی غیر از نخ دوخت همچنین تک رشته از پلی پروپیلن کمتر از ۶۷ دسی تکس	71,291
54060000	نخ تکستوره از پلی پروپیلن آماده نشده برای خرده فروشی غیر از نخ دوخت همچنین تک رشته از پلی پروپیلن کمتر از ۶۷ دسی تکس	124,383
54072090	سایر پارچه های تاروپودباف از نوار یا اشکال همانند از نخ رشته های سنتتیک غیر از پلی پروپیلن	5,328
54082300	پارچه های تاروپودباف، از نخهای برنگ های گوناگون، دارای ۸۵٪ یا بیشتر رشته ها یا اشکال همانند مصنوعی	55,644
55032000	الیاف سنتتیک غیر یکسره، از پلی استر، حلاجی نشده، شانه نزده یا برای نخ رسی عمل آوری نشده	4,475
55033000	الیاف سنتتیک غیر یکسره، از اکریلیک یا مد اکریلیک، حلاجی نشده، شانه نزده یا برای نخ رسی عمل آوری نشده	4,480
55092200	نخ چندلا یا کابله، دارای ۸۵٪ یا بیشتر الیاف غیر یکسره، پلی استر، آماده نشده برای خرده فروشی غیر از نخ دوخت	5,773
55093200	نخ چندلا یا کابله، با حدا ق ۸۵٪ الیاف غیر یکسره الیاف اکریلیک یا مد اکریلیک، آماده نشده برای خرده فروشی غیر از نخ دوخت	96,642
55121900	سایر پارچه تاروپودباف، چاپ شده، رنگزوی شده یا از نخ های رنگارنگ، با حدا ق ۸۵٪ وزنی الیاف غیر یکسره پلی استر	336
56031221	پارچه های نیافته (Spunlace) که از طریق High Pressure Water Jet تولید گردیده است از رشته های سنتتیک یا مصنوعی آغشته، اندوده، پوشانده یا مطبق نشده به وزن بیش از ۲۵ گرم در هر متر مربع ولی بیشتر از ۷۰ گرم در مترمربع نباشد	22,744
56039400	پارچه های نیافته، غیر از رشته های سنتتیک یا مصنوعی به وزن مترمربع بیش از ۱۵۰ گرم	5,760
56049000	سایر نخ نسجی و نوار، هوا، و اشکال همانند آغشته یا ندوده با کانونجو یا مواد پلاستیکی	36,327
56074100	ریسمان برای بستن یا عدل بندی از پلی اتیلن یا پلی پروپیلن	765,777
56074990	طناب و کابل از پلی اتیلن یا از پلی پروپیلن حتی آغشته یا غلاف شده با کانونجو یا مواد پلاستیکی که در جای دیگر گفته نشده باشد.	242,079
57029110	احرامی (سجاده) از پشم یا موی نرم (کرک) حیوان، غیر مخملی باف، آماده مصرف	113,341
57029200	کف پوش های غیر مخملی باف، از مواد نسجی سنتتیک یا مصنوعی آماده مصرف	2,509,549
57029990	سایر کف پوش ها از سایر مواد نسجی بجز زیلو	8,898
57049010	کفپوش نسجی از نمد	98,694
57050090	سایر فرش ها و کف پوشها از مواد نسجی حتی آماده مصرف بجز جاجیم	150,224
58019000	پارچه های مخمل ویلوش تاروپودباف و شنیل از سایر مواد نسجی، غیر مذکور در جای دیگر	3,306
59031000	پارچه های نسجی آغشته، اندوده، پوشانده یا منطبق شده با پلی وینیل کلراید (C.V.P.)	15,392
59039090	سایر پارچه های نسجی آغشته شده یا ندوده یا منطبق شده با مواد پلاستیکی غیر مذکور در جای دیگر	8,879
کد تعرفه	شرح کالا	ارزش دلاری
59050000	پوششهای دیواری از مواد نسجی	2,343
61032900	لباس بصورت مجموعه، مردانه یا پسرا نه، کشیاف، از سایر مواد نسجی	8,400
61033900	ژاکت و ژاکت ورزشی، مردانه یا پسرا نه، کشیاف، از سایر مواد نسجی	49,127
61099000	تی شرت و زیرپوش چسبان و همانند، کشیاف یا قلاب باف، از سایر مواد نسجی، غیر مذکور در جای دیگر	221
61149000	لباس های کشیاف یا قلاب باف، از سایر مواد نسجی، غیر مذکور در جای دیگر	3,196

صادرات

اصلی ترین کالای صادراتی کشور تاجیکستان، پنبه است که به میزان ۹۰ درصد صادرات این صنعت را پوشش می دهد. در جایگاه دوم و سوم صادرات نساجی، به ترتیب پوشاک غیر کشیاف با حدود ۷/۵ درصد و سایر منسوجات آماده با حدود ۱/۳ درصد قرار دارند. صادرات پنبه و پوشاک غیر کشیاف همواره روند رو به رشدی داشته است.

واردات

تاجیکستان در بخش صنعت نساجی، واردکننده پوشاک و الیاف مصنوعی است. منسوجات آماده

حدوداً ۴۱ درصد و الیاف مصنوعی به صورت فیلامنت و استیپل جمعاً ۳۴ درصد از واردات نساجی تاجیکستان را تشکیل می دهند.

منسوجات بی بافت، منسوجات صنعتی و فرش و کفپوش نیز جزو واردات قابل توجه نساجی تاجیکستان است.

مطابق جدول ۷، واردات الیاف مصنوعی هم به صورت استیپل هم فیلامنت در طی این ۵ سال رشد ۴ برابری را تجربه کرده است.

واردات منسوجات آماده در سال ۲۰۲۲ نیز حدوداً ۲ برابر سال ۲۰۱۸ گزارش شده است. این افزایش واردات تا حد کمتری در سایر پوشاک نیز قابل مشاهده است.

واردات ماشین آلات بافندگی تار-پودی در سال ۲۰۲۲، دو برابر سال ۲۰۱۸ بود. این مقدار برای بافندگی حلقوی و ماشین آلات کمکی به ترتیب ۶ و ۵ برابر سال ۲۰۱۸ گزارش شد.

واردات ماشین آلات تکمیل نیز ۳۰ درصد افزایش یافت.

این درحالی است که تاجیکستان واردات ماشین آلات تهیه الیاف مصنوعی خود را از سال ۲۰۱۹ به صفر رساند و واردات ماشین آلات تهیه الیاف طبیعی نیز تا ۷۰ درصد کاهش یافته است.

* روابط تجاری تاجیکستان با ایران

در بخش آخر این جزوه مروری بر تجارت نساجی ایران- تاجیکستان صورت گرفته است.

جدول ۱۰ ارزش دلاری صادرات کالاهای نساجی ایران به کشور تاجیکستان را نشان می دهد. این آمار برگرفته از گمرک ایران در سال ۱۴۰۱ است.

منابع:

cia.gov/the-world-factbook

worldbank.org

intracen.org

irica.gov.ir